

SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA

CHARAKTERISTIKA PREDMETU

Predmet slovenský jazyk a literatúra ako súčasť vzdelávacej oblasti *jazyk a komunikácia* je jedným z kľúčových všeobecnovzdelávacích predmetov, ktorého obsahovú časť tvoria dve rovnocenné a vzájomne sa dopĺňajúce zložky – jazyk a literatúra.

Podstatou predmetu je viesť žiakov k uvedomeniu si jazykovej kultúrnej pestrosti nielen v rámci Európy a sveta, ale aj v rámci jednotlivých sociálnych prostredí. Cez pochopenie významu jazyka pre národnú kultúru by mali dospieť k chápaniu odlišností, tolerancii a orientácii v multikultúrnom prostredí.

Jazyková zložka predmetu sa zaoberá problematikou jazyka ako nástroja myslenia a komunikácie medzi ľuďmi, pričom primárne sa kladie dôraz na vnímanie jazyka ako potenciálneho zdroja osobného a kultúrneho obohatenia človeka. Do popredia sa vo vyučovaní jazyka dostáva analýza a interpretácia textov/prejavov a tvorba vlastných textov/prejavov, ktoré budú zodpovedať konkrétnej komunikačnej situácii. Kvalitné ovládanie materinského jazyka treba považovať za východisko lepších študijných výsledkov žiakov a ich schopnosti uplatniť sa na trhu práce a v súkromnom živote.

Literárna zložka kladie dôraz na rozvoj čítania ako estetického osvojovania umeleckého textu a postupné rozvíjanie čitateľských schopností smerujúcich od analýzy umeleckého textu ku schopnosti hodnotiť prečítaný text.

Vzdelávací štandard zo slovenského jazyka a literatúry (ďalej len VŠ) pre absolventov učebných odborov, ktorých absolvovaním žiak získa úplné stredné odborné vzdelanie, je identický s Cieľovými požiadavkami pre predmet slovenský jazyk a literatúra, keďže základnou funkciou daného štúdia je príprava žiakov na maturitnú skúšku. VŠ vychádza z obsahového a výkonového vzdelávacieho štandardu pre študijné odbory, ktorých absolvovaním žiak získa úplné stredné odborné vzdelanie.

Vzdelávací štandard pre absolventov učebných odborov, ktorých absolvovaním žiak získa úplné stredné odborné vzdelanie

Zahŕňa v sebe redukovaný počet štandardizovaných pojmov, poznávacích kompetencií a rečových zručností stanovených v ročníkových vzdelávacích štandardoch.

VŠEOBECNÉ CIELE PREDMETU

Žiak

- nadobúda a rozvíja pozitívny vzťah k materinskému jazyku a pochopí jeho potenciálne zdroje pre svoje osobné a kultúrne bohatstvo,
- si uvedomuje kultúrnu a jazykovú pestrosť v rámci Európy a sveta a v rámci jednotlivých sociálnych prostredí,
- dospieva k chápaniu odlišností v multikultúrnom prostredí, k tolerancii prostredníctvom významu jazyka pre národnú kultúru,
- si upevňuje komunikačné spôsobilosti – písať, počúvať, hovoriť,
- si zdokonaľuje čitateľskú gramotnosť, a to tak ako pri vecnom, tak aj umeleckom texte.

POZNÁVACIE KOMPETENCIE A REČOVÉ ZRUČNOSTI

Verejná prezentácia textu, verejný prejav

1. Pri ústnom prejave dodržiavať správne dýchanie, artikuláciu, spisovnú výslovnosť a správne uplatňovať suprasegmentálne javy.
2. Pri ústnom prejave primerane uplatňovať paralingválne javy.
3. Reprodukovať umelecký aj vecný text (doslovne, podrobne, stručne).

Pamäťové, klasifikačné a aplikačné zručnosti

1. Zapamätať si potrebné fakty a definície a vedieť demonštrovať ich znalosť.
2. Vysvetliť podstatu osvojených javov a vzťahov medzi nimi.
3. Usporiadať známe javy do tried a systémov.
4. Aplikovať jazykovedné vedomosti na vecné a umelecké texty.
5. Pri písomnom prejave aplikovať pravopisnú normu.

Analytické a syntetické zručnosti

1. Uskutočniť jazykovú analýzu textu.
2. Odlíšiť medzi sebou umelecký a vecný text.
3. Odlíšiť medzi sebou texty z hľadiska jazykového štýlu, slohových postupov a žánrov.

Tvorivé zručnosti

1. Vytvoriť vlastný text na základe dodržania stanoveného žánru (slohového postupu, jazykového štýlu).
2. Ústne prezentovať vlastný text.

3. Porozprávať príbeh na danú tému (podľa názvu, obrázkov atď.) s použitím priamej reči.

Informačné zručnosti

1. Používať jazykové slovníky a korigovať podľa nich vlastné texty.
2. Vyhľadávať, spracúvať a používať informácie z literárnych prameňov.

Komunikačné zručnosti

1. Adekvátne komunikovať s prihliadnutím na komunikačnú situáciu.
2. Verejne prezentovať a obhájiť vlastný názor.

Rečové zručnosti – čítanie s porozumením

1. Identifikovať informácie uvedené v texte explicitne.
2. Dedukovať z textu a vyvodiť informácie, ktoré v texte nie sú uvedené priamo, implicitne, ale z neho vyplývajú, teda porozumenie vyžaduje uvažovanie, analýzu, porovnávanie, vyvodzovanie, jednoduchú aplikáciu, pričom táto schopnosť súvisí so subjektívnym charakterom porozumenia.
3. Interpretovať text a integrovať informácie z neho s predchádzajúcimi poznatkami a skúsenosťami.
4. Hodnotiť text z hľadiska obsahu.
5. Hodnotiť text z hľadiska formy, jazykových prostriedkov, útvaru/žánru, štýlu a pod.

Pojmy	Zručnosti
<p>Zvuková rovina jazyka a pravopis: systém slovenských hlások, znelostná asimilácia, diakritické znamienka: dve bodky; interpunkčné znamienka: dvojbodka, apostrof, lomka, tri bodky; intonácia: rytmus, kvantita hlások, pauza – fyziologická, významová, vedľajší slovný prízvuk, tempo reči, frázovanie, modulácia hlasu; fonéma – hláska – graféma; samohlásková skupina, ortografia, ortoepia.</p> <p>Významová/lexikálna rovina jazyka: sémantický trojuholník, lexikálny význam slova – gramatický význam slova; nárečové slová, odborné názvy/termíny, básnické slová, opozitá, homonymá, prekladový slovník, terminologický slovník, jadro slovnej zásoby, slovná zásoba národného jazyka – individuálna slovná zásoba: aktívna slovná zásoba – pasívna slovná zásoba; expresívne slová: pejoratíva, vulgarizmy; neologizmy; tvorenie slov: skracovaním, značky, skratkové slová; internacionalizácia, obohacovanie slovnej zásoby prenášaním významu.</p> <p>Tvarová/morfologická rovina jazyka: gramatický tvar, menné gramatické kategórie, stupeň, plnovýznamové – neplnovýznamové slovné druhy; vetnočlenská platnosť slovných druhov; singulár, plurál, nominatív, genitív, datív, akuzatív, vokatív, lokál, inštrumentál, vzor – kuli, gazdiná; druhy zámen: zvrtné – základné, privlastňovacie, vymedzovacie, neurčité; druhy čísloviek – skupinové; slovesné gramatické kategórie: rod, historický prítom, prechodník, prídavné, neplnovýznamové slovesá: sponové, modálne, fázové; činnosť – stavové slovesá, rod – činný, trpný; priradovacie spojky: zlučovacie, stupňovacie, vylučovacie, odporovacie; podradovacie.</p> <p>Skladobná/syntaktická rovina: vety podľa modálnosti; hlavné vetné členy; vetný základ – slovesný, neslovesný; rozvíjacie vetné členy; predmet: priamy, nepriamy; doplnok.</p>	<p><u>Verejná prezentácia textu, verejný prejav</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Pri ústnom prejave dodržiavať správne dýchanie, artikuláciu, spisovnú výslovnosť a správne uplatňovať suprasegmentálne javy. 2. Pri ústnom prejave primerane uplatňovať paralingválne javy. 3. Reprodukovať umelecký aj vecný text (doslovne, podrobne, stručne). <p><u>Pamäťové, klasifikačné a aplikačné zručnosti</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zapamätať si potrebné fakty a definície a vedieť demonštrovať ich znalosť. 2. Vysvetliť podstatu osvojených javov a vzťahov medzi nimi. 3. Usporiadať známe javy do tried a systémov. 4. Aplikovať jazykovedné vedomosti na vecné a umelecké texty. 5. Pri písomnom prejave aplikovať pravopisnú normu. <p><u>Analytické a syntetické zručnosti</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uskutočniť jazykovú analýzu textu. 2. Odlíšiť medzi sebou umelecký a vecný text. 3. Odlíšiť medzi sebou texty z hľadiska jazykového štýlu, slohových postupov a žánrov. <p><u>Tvorivé zručnosti</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vytvoriť vlastný text na základe dodržania stanoveného žánru (slohového postupu, jazykového štýlu). 2. Ústne prezentovať vlastný text. 3. Porozprávať príbeh na danú tému (podľa názvu, obrázkov atď.) s použitím priamej reči. <p><u>Informačné zručnosti</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Používať jazykové slovníky a korigovať podľa nich vlastné texty. 2. Vyhľadávať, spracúvať a používať informácie z literárnych prameňov.

Pojmy	Zručnosti
<p>Skladobná/syntaktická rovina: určovací sklad, priradovací sklad; polovetná konštrukcia – s prechodníkom, s prídastím, s neurčitkom; jednoduché súvetie – priradovacie, podradovacie; priradovacie súvetie: zlučovacie, stupňovacie, odporovacie, vylučovacie; podradovacie súvetie: vedľajšia veta: prísudková, podmetová, predmetová, príslovková: miesta, času, spôsobu, príčiny; prívlastková, doplnková; zložené súvetie; slovosled – významový, gramatický a rytmický činiteľ; konektory; nadvetná/textová syntax; titulok; vetosled.</p> <p>Sloh: kľúčové slová; charakteristika osoby – priama, nepriama; beletrizovaný životopis; úvahový slohový postup; fázy tvorenia prejavu; mimojazykové prostriedky; gestika, proxemika; príležitostné prejavy: slávnostné otvorenie podujatia; náučný prejav: prednáška, referát; agitačný prejav: politická reč, súdna reč; prezentácia prejavu; štýlotvorné činitele: téma, autor, situácia, funkcia, adresát; slohotvorný proces; slohové útvary/žánre: žiadosť, dotazník, objednávka, potvrdenie, informačný leták, predtlač – zápisnica, splnomocnenie; analýza textu: obsah textu, forma textu, autorský zámer; súvislé texty – nesúvislé texty; diskusný príspevok; slohový útvar, žáner; hybridizácia jazykových štýlov, slohových postupov, slohových útvarov; kontext, interpretácia textu, spoločné a rozdielne znaky textov.</p> <p>Jazykoveda: fonetika a fonológia; lexikológia; štylistika.</p> <p>Jazyk a reč: jazyk, jazykový znak, jazykový systém, reč, funkcie jazyka: dorozumievacia/komunikatívna, estetická, poznávací/kognitívna; národný jazyk, cieľový jazyk, cudzí jazyk, úradný (štátny jazyk) jazyk, jazyky národnostných menšín, indoeurópsky prajazyk, indoeurópske jazyky, staroslovienčina.</p>	<p><u>Komunikačné zručnosti</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Adekvátne komunikovať s prihliadnutím na komunikačnú situáciu. 2. Verejne prezentovať a obhájiť vlastný názor. <p><u>Rečové zručnosti – čítanie s porozumením</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikovať informácie uvedené v texte explicitne. 2. Dedukovať z textu a vyvodit' informácie, ktoré v texte nie sú uvedené priamo, implicitne, ale z neho vyplývajú, teda porozumenie vyžaduje uvažovanie, analýzu, porovnávanie, vyvodzovanie, jednoduchú aplikáciu, pričom táto schopnosť súvisí so subjektívnym charakterom porozumenia. 3. Interpretovať text a integrovať informácie z neho s predchádzajúcimi poznatkami a skúsenosťami. 4. Hodnotiť text z hľadiska obsahu. 5. Hodnotiť text z hľadiska formy, jazykových prostriedkov, útvaru/žánru, štýlu a pod.

Pojmy	Zručnosti
<p>Jazyk a reč: slovanské jazyky: východoslovanské, západoslovanské, južnoslovanské; jazyková norma, kodifikácia spisovného jazyka, A. Bernolák – kultúrna západoslovenčina; Ľ. Štúr – stredoslovenské nárečie, štúrovčina; M. Hattala; platné kodifikačné príručky.</p> <p>Učenie sa: projekt – príprava, realizácia, prezentácia; dedukcia, indukcia, komparácia, analýza, syntéza, analógia.</p> <p>Práca s informáciami: informácia, kľúčové slová, vedľajšia informácia v texte, zdroje informácií: titulok, marginálie, resumé, anotácia, abstrakt, bibliografia, bibliografický záznam, menný a vecný register, masmediálne komunikačné prostriedky, poznámky pod čiarou, vysvetlivky; spôsoby spracovania informácií: osnova z prečítaného alebo počutého textu, tézy; citácia: presná, voľná, parafráza; požiadavky slovenskej štátnej normy na vybrané písomnosti administratívneho štýlu; propagácia, propaganda, agitácia, dezinformácia.</p> <p>Jazyková kultúra: jazyková norma, spoločenské zásady jazykovej komunikácie.</p> <p>Komunikácia: komunikácia: verbálna, neverbálna; devalvujúca komunikácia; druhy otázok.</p>	

LITERÁRNA ZLOŽKA PREDMETU

POZNÁVACIE A ČITATEĽSKÉ KOMPETENCIE

Technika čítania a verejná prezentácia textu

1. Plynulo čítať súvislý umelecký text, pri hlasnom čítaní správne dýchať, artikulovať a dodržiavať spisovnú výslovnosť.
2. Recitovať prozaické a básnické dielo. Rešpektovať rytmickú usporiadanosť básnického textu, frázovať básnický aj prozaický text v zhode s vlastným chápaním jeho významu.

Pamäťové, klasifikačné a aplikačné zručnosti

1. Zapamätať si potrebné fakty (mená autorov, názvy diel, literárnovedná terminológia a definície) a vedieť demonštrovať ich znalosť.
2. Vysvetliť podstatu literárnych javov (jazykových prostriedkov, tematických motívov, kompozičných prostriedkov a pod.) a vzťahov medzi nimi.
3. Usporiadať známe javy do tried a systémov.
4. Aplikovať vedomosti z teórie a dejín literatúry na štandardizované literárne texty.
5. Aplikovať vedomosti z teórie a dejín na neštandardizované literárne texty.
6. Aplikovať literárnovedné vedomosti na štruktúralne odlišné literárne texty (špecifický transfer).
7. Integrovať literárnoteoretické a literárnohistorické vedomosti a čitateľské skúsenosti s teoretickými a historickými vedomosťami a recepčnými skúsenosťami z iných druhov umenia.

Analytické a interpretačné zručnosti

1. Odlíšiť medzi sebou epické, lyrické a dramatické texty.

2. Odlíšiť intencionálny (programový) lyrický text od pocitového (impresívneho).
3. Extrahovať a lineárne reprodukovať dejovú líniu štandardizovaného epického diela.
4. Odlíšiť dejový a významový plán štandardizovaného literárneho diela.
5. Chápať štandardizované literárne dielo ako štylizovanú autorskú výpoveď o svete.
6. Analyzovať štandardizované literárne dielo po štylisticko-lexikálnej a kompozičnej stránke a určiť funkciu jednotlivých prostriedkov v dejovom a významovom pláne diela.
7. Interpretovať význam výpovede literárneho diela, argumentovať výsledkami štruktúralno-funkčnej analýzy diela, uvádzať fakty a citovať iné interpretačné zdroje.
8. Hodnotiť dielo v kontexte doby jeho vzniku.
9. Hodnotiť dielo z vlastného stanoviska a v súčasnom kontexte.

Pojmy	Zručnosti
<p>Všeobecné pojmy: divadelná hra; herec, režisér; inscenácia.</p> <p>Literárne obdobia a smery: staroveká literatúra; stredoveká literatúra; renesančná literatúra; baroková literatúra; klasicizmus; romantizmus; realizmus; naturalizmus; literárna moderna: symbolizmus, impresionizmus; avantgarda: futurizmus, expresionizmus, surrealizmus (nadrealizmus); naturizmus, socialistický realizmus; existencializmus; postmoderna.</p> <p>Literárne druhy: epika; spoločenská lyrika; ľúbostná lyrika; reflexívna lyrika; duchovná (<i>náboženská</i>) lyrika; čistá lyrika; prírodná lyrika, dráma.</p> <p>Literárne žánre: populárna pieseň; balada; epos; podobenstvo (alegória); novela; poviedka; román: detektívny román, sociálny román, psychologický román; komédia (veselohra); tragédia; činohra; absurdná dráma; automatický text; sonet.</p> <p>Štruktúra literárneho diela: príbeh; autorská štylizácia reality; chronologický (kronikársky) kompozičný postup, retrospektívny kompozičný postup; reťazový kompozičný postup; vnútorná kompozícia; kompozičné fázy diela (expozícia, zápleтка, vyvrcholenie, obrat, rozuzlenie); pointa; vonkajšia kompozícia: spev, výstup, autorské poznámky; horizontálne členenie textu: pásmo rozprávača a pásmo postáv; pásmo rozprávača: vševediaci rozprávač; nespoľahlivý rozprávač; priamy rozprávač; prúd autorovho vedomia; pásmo postáv: replika, vnútorný monológ; hĺbkové členenie diela: dejový plán (<i>rovina</i>) diela, významový (<i>myšlienkový</i>) plán (<i>rovina</i>) diela; literárna postava: idealizovaný typ postavy; charakterový typ postavy; sociálny typ postavy.</p>	<p><u>Technika čítania a verejná prezentácia textu</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Plynulo čítať súvislý umelecký text, pri hlasnom čítaní správne dýchať, artikulovať a dodržiavať spisovnú výslovnosť. 2. Recitovať prozaické a básnické dielo. Rešpektovať rytmickú usporiadanosť básnického textu, frázovať básnický aj prozaický text v zhode s vlastným chápaním jeho významu. <p><u>Pamäťové, klasifikačné a aplikačné zručnosti</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zapamätať si potrebné fakty (mená autorov, názvy diel, literárnovedná terminológia a definície) a vedieť demonštrovať ich znalosť. 2. Vysvetliť podstatu literárnych javov (jazykových prostriedkov, tematických motívov, kompozičných prostriedkov a pod.) a vzťahov medzi nimi. 3. Usporiadať známe javy do tried a systémov. 4. Aplikovať vedomosti z teórie a dejín literatúry na štandardizované literárne texty. 5. Aplikovať vedomosti z teórie a dejín na neštandardizované literárne texty. 6. Aplikovať literárnovedné vedomosti na štrukturálne odlišné literárne texty (špecifický transfer). 7. Integrovať literárnoteoretické a literárnohistorické vedomosti a čitateľské skúsenosti s teoretickými a historickými vedomosťami a recepčnými skúsenosťami z iných druhov umenia. <p><u>Analytické a interpretačné zručnosti</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Odlíšiť medzi sebou epické, lyrické a dramatické texty. 2. Odlíšiť intencionálny (programový) lyrický text od pocitového (impresívneho). 3. Extrahovať a lineárne reprodukovat' dejovú líniu štandardizovaného epického diela. 4. Odlíšiť dejový a významový plán štandardizovaného literárneho diela.

Pojmy	Zručnosti
<p>Štylizácia textu: anafora; epiteton; humor; irónia; satira; hyperbola (zveličenie); metafora; metonymia; básnické prirovnanie; protiklad (kontrast); symbol; asociácia; zvukomalba.</p> <p>Metrika: rým: prerývaný rým; rytmus; rytmicky viazaná reč; rytmicky neviazaná reč; voľný verš.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 4. Chápať štandardizované literárne dielo ako štylizovanú autorskú výpoveď o svete. 5. Analyzovať štandardizované literárne dielo po stylisticko-lexikálnej a kompozičnej stránke a určiť funkciu jednotlivých prostriedkov v dejovom a významovom pláne diela. 6. Interpretovať význam výpovede literárneho diela, argumentovať výsledkami štruktúrálnu-funkčnej analýzy diela, uvádzať fakty a citovať iné interpretačné zdroje. 7. Hodnotiť dielo v kontexte doby jeho vzniku. 8. Hodnotiť dielo z vlastného stanoviska a v súčasnom kontexte.

POVINNÍ AUTORI A DIELA

<p>H. Gavlovič: Valaská škola mravúv stodola – vlastný výber J. Kollár: Předzpěv zo Slávy dcéry S. Chalupka: Mor ho! A. Sládkovič: Marína – vlastný výber J. Botto: Smrt' Jánošíkova I. Krasko: vlastný výber J. Smrek: vlastný výber R. Dilong: vlastný výber M. Válek: vlastný výber M. Rúfus: vlastný výber J. Urban: vlastný výber</p> <p>M. Kukučín: Keď báčik z Chochoľova umrie J. G. Tajovský: Maco Mlieč B. S. Timrava: Ťapákovci M. Kukučín: Dom v stráni J. C. Hronský: Jozef Mak D. Chrobák: Drak sa vracia</p>	<p>A. Bednár: Kolíska L. Mňačko: Ako chutí moc D. Dušek: Kufor na sny</p> <p>J. Palárik: Dobrodružstvo pri obžinkoch J. G. Tajovský: Statky-zmätky I. Bukovčan: Kým kohút nezaspieva M. Lasica – J. Satinský: Soirée</p> <p><i><u>Inojazyčná literatúra</u></i> Sofokles: Antigona W. Shakespeare: Hamlet Molière: Lakomec E. M. Remarque: Na západe nič nového A. S. Puškin: Kapitánova dcéra J. D. Salinger: Kto chytá v žite</p>
--	--